

BERKI VIKTÓRIA

## A HITTANOKTATÓ SZEREPE A KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ GYERMEKEK SZÜLEINEK KÍSÉRÉSÉBEN

A tehetségek világa igen sokrétű, s közöttük olyan gyermekek is vannak, akik kiemelkedő képességeik mellett más területen fokozott nehézségeket hordoznak, akár közvetlenül diagnózisuk is van emiatt. Fontos, hogy a különleges bánásmódot igénylő gyermekek körén belül az ún. kettős különlegességűek is speciális megsegítést, megértést kapjanak ahhoz, hogy léleklében támaszul szolgáljon mindez a képességeik legjobb kibontakoztatása és személyiségük kiteljesedése során. Jelen tanulmány arra építkezik, hogy az érintett gyermekek szülei ugyancsak sajátos élményeket hordoznak, így a számukra nyújtható lelki segítség közvetlenül be kell épüljön a gyermek tehetségének gondozását szolgáló programokba is. Ezek megértését teljesíti ki a meghatározók összegzésével, elemzésével.

**Kulcsszavak:** kettős különlegesség, hittanoktató, tehetségsegítés lelki vonatkozásban, szülők támogatása

*A hittanoktató szerepe a különleges bánásmódot igénylő gyermekek szüleinek kísérésében* (The role of religious educators in accompanying parents of children with special needs). The world of gifted children is very diverse, and among them there are children who, despite their outstanding abilities, have increased difficulties in other areas, and may even have a diagnosis for this. Among children with special educational needs, those with so-called dual special needs require special professional understanding so that they can be supported in developing their abilities to the fullest. This study is based on the fact that the parents of these children also have unique experiences, so the emotional support that can be provided to them must be directly integrated into programs designed to nurture their children's talents. This understanding is achieved through the summary and analysis of the defining factors.

**Keywords:** dual exceptionality, religious education, talent support in a spiritual context, parental support

### Bevezetés

A rendszerszemléletű pedagógia alapvető kiinduló tétele, hogy a gyermek fejlődése, fejlesztésének eredményessége – az egyéni adottságokon túl – nagyban függ a család hozzáállásától. Egyszerűen fogalmazva: ahhoz, hogy pedagógusként jól neveljük-növeljük a gyermeket, ismernünk kell a családot, amelyben az elsődleges hatások érik őt. Sőt. A gyermek lehető legoptimálisabb kibontakozása érdekében együttműködő kapcsolatban is kell lennünk a szülővel. Ez az egyszerű tétel fokozottabb jelentőséggel bír a különleges bánásmódot igénylő gyermekek esetében, legyen szó sajátos nevelési igényről vagy kiemelt tehetségről; még inkább e két állapot együttes jelenléte esetén.

Jelen tanulmány fókuszában nem a gyermekek, hanem azok a szülők állnak, akiknek – gyermekük eltérő fejlődése miatt – „nehezített szülőszerepben” kell megküzdniük az élet adta feladatokkal.

A szakember szerepe megkerülhetetlen ezen családok esetében: a gyógypedagógus, a pszichológus, az orvos, a gyógytornász, a tehetségtanácsadó stb. segítségével nélkülözhetetlen nemcsak a gyermek optimális fejlődése szempontjából, hanem a család kompetens támogatása miatt is.

De van-e, lehet-e szerepe a hittanoktátónak a különleges bánásmódot igénylő gyermekek szüleinek kísérésében? Személyes meggyőződésem szerint igen. A „hogyan” és a „miben” kérdésre keresem a választ azzal a kiindulási tézissel, hogy míg a szakember szerepe abban nyilvánul meg, hogy hozzásegítse a szülőt ahhoz, hogy különleges bánásmódot igénylő gyermek szülőjévé váljon, addig a hittanoktató lehetősége, hogy ennek a „különleges” szülőségnek az útján a keresztyén hit támaszával segítheti a lelki erő tartalékok mobilizálását. Nem magától értetődő ugyanis ennek az útnak a zökkenőmentes végig-járása: a gyermek eltérő fejlődésmenetének, magának a gyermeknek az elfogadása.

Az atipikus fejlődésmenet súlyossága, tartóssága, sajátosságai különbözőképpen hatnak arra, hogy a szülők hogyan és milyen mértékben küzdenek meg helyzetükkel. Vannak azonban általános jellemzők, melyek tipikusan megjelennek. Ezeket és az adaptációs folyamat fázisait számba véve vizsgáljuk meg a hittanoktató lehetőségeit a segítségnyújtásban. A tanulmánykötet tematikája, illetve a téma sokrétűsége miatt a különleges bánásmódot igénylő gyermekek széles csoportján belül most a „kettős különlegesség” áll a figyelmünk fókuszában.

### „Nehéz gyermek”

Különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló:<sup>1</sup> a sajátos nevelési igényű;<sup>2</sup> a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő; valamint a kiemelten tehetséges gyermek, tanuló.<sup>3</sup>

A „kettős különlegességű” vagy „kétszeresen kivételes”<sup>4</sup> jelző azokat a személyeket illeti, akik a fenti kategóriák metszéspontján létrejövő halmazban helyezkednek

<sup>1</sup> 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 20.)

<sup>2</sup> Sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd. Uo., Értelmező rendelkezések.

<sup>3</sup> Kiemelten tehetséges gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában magas fokú kreativitással rendelkezik, és felkelthető benne a feladat iránti erős motiváció, elkötelezettség. Uo.

<sup>4</sup> Harmatiné Olajos Tímea: Kétszeresen kivételes tanulók, in Harmatiné Olajos Tímea – Pataky Nóra – K. Nagy Emese (szerk.): *A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása*, Géniusz Könyvek 30., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014, 11. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

el. Az érintettek egyszerre rendelkezhetnek kiemelkedő képességekkel, valamint valamilyen fejlődési zavarhoz köthető nehézséggel.<sup>5</sup> Utóbbi tekintetében a deficitek nagysága és súlyossága szempontjából nagyon különböző lehet a kettős különlegesség, ahol az eltérő fejlődésmenet háttérében a következő okok állhatnak: neurológiai alapú teljesítmény- és viselkedészavarok (tanulási zavarok; ADHD; szenzoros feldolgozási zavarok); érzékszervi és mozgásszervi fogyatékoságok (látás- és hallássérülés; mozgásfogyatékoság); pervazív fejlődési zavarok (autizmus spektrumzavar).<sup>6</sup> A kétszeres kivételesség különböző variációkban fordulhat elő, attól függően, hogy a tehetség és a kihívást jelentő állapot hogyan viszonyul egymáshoz:<sup>7</sup>

- a tehetség elfedi a hátráltató állapotot;
- a tehetség és a hátráltató állapot elfedi egymást;
- a hátráltató állapot elnyomja a tehetséget.

Az említett állapotok részletes bemutatására itt nincs módunk, jelen dolgozat arra a variációra fókuszál csak, ahol a hátráltató állapot, a zavar, a fogyatékoság elfedi a tehetséget. Gyakori tapasztalat ugyanis, hogy a kétszeresen kivételes tehetségek között gyakran a problémát okozó zavar kap nagyobb hangsúlyt, a tehetség kérdése fel sem merül, annak azonosítása akár meg sem történik.<sup>8</sup> Így az érintett gyermekeknél tulajdonképpen a „sajátos nevelési igény” fennállását állapítja meg a szakértői bizottság.

Amikor egyértelmű tehetségről beszélünk, a szülők viszonylag nagy része gyermekük „tehetségességét” az öröm és ijedtség ambivalenciájával fogadja, hiszen a kínálkozó lehetőségek mellé a felelősség terhének nyomasztó súlya is nehezedik. Ezt tetézi még, hogy a gyermek viselkedése is sokszor más, a szokásostól eltérő, a szülő pedig bizonytalan, hogy hogyan kezelje ezt.<sup>9</sup> Azokban az esetekben viszont, amikor a „probléma”, a „zavar” vagy a látható fogyatékoság elnyomja a tehetséget, számos stresszforrással kell szembenézniük a szülőknek. Csak miután az érintetteknek sikerült megküzdeniük az eltérő fejlődésmenet tényének az elfogadásával, következhet a gyermek erősségeinek, „ügyességének” felfedezése, esetleg a tehetség azonosítása. Ezen a gondolkodásmeneten haladva a dolgozat további része az eltérő fejlődésmenetű, sajátos nevelési igényű gyermekeket nevelő szülők támogatási lehetőségeire koncentrálna.

<sup>5</sup> Gyarmathy Éva: Sajátos nevelési igényű, valamint a beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdő tehetségek legfőbb érintett csoportjai, in H. Nagy Anna (szerk.): *Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz*, Génusz Könyvek 29., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2013, 39–43. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

<sup>6</sup> Harmatiné Olajos: *Kétszeresen kivételes tanulók*, 11.

<sup>7</sup> Uo., 12.

<sup>8</sup> Kopasz Gáborné – Erdei Róbert: *Kettős különlegességű tehetségek ellátása a köznevelési intézményekben, a pedagógiai szakszolgálatok szerepe*, 2024, 7. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

<sup>9</sup> Szalay Miklós: Családok segítése–kísérése a nevelési folyamatban, in H. Nagy Anna (szerk.): *Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz*, Génusz Könyvek 29., Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2013, 66. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

E tanulmánynak nem célja, hogy sorra vegye a sajátos nevelési igény különféle típusait. Csak azokra a sajátosságokra, a családi működést meghatározó mechanizmusokra fókuszálunk, melyeknek hatásai általános érvényűek az érintett családok esetében. Az eltérés típusától, súlyosságától függetlenül megfigyelhetők jellemző elsődleges szülői reakciók, melyet számos negatív érzelem kísérhet. Az átélt negatív érzelmek kapcsolatrendszeri problémákhoz vezethetnek a szülő és a gyermekek, szülő-/házastársak között, de érinthetik a tágabb családi és társas kapcsolatokat is. Ezek mindegyike hatással van a gyermek fejlődésére.<sup>10</sup> Az eltérő fejlődésű gyermek szempontjából alapvető fontosságú, hogy a szülők aktívan és tudatosan fogadják el őt „bajával”, „zavarával” együtt, hiszen a fejlődését csak ebben az esetben lesznek képesek optimálisan segíteni; gyenge képességeit fejleszteni, erősségeit felfedezni, szunnyadó tehetséget kibontakoztatni. A szakembereken kívül a mindenkori pedagógusnak, így a hittanoktátónak is ismernie kell azokat a pontokat, ahol beavatkozva támogathatja a szülőket, a családot.

### „Nehezített szülőszerep”

Egy eltérő fejlődésű gyermek (fel)nevelése sok nehézséggel jár. Nem túlzás azt állítani, hogy szenvedéssel<sup>11</sup> teli életszakaszok teszik próbára szüleit, akik az atipikus fejlődésmenet ténye miatt olyan helyzetbe kerülnek, melyben az életük fizikai, pszichikai-szellemi és szociális dimenzióját érintő nehézségek szenvedést okoz(hat)nak.

Fizikai kimerültséget okoz a tartós igénybevétel, hiszen felkészültnek kell lenniük a mindenkori aktuális helyzetre és az állandó bizonytalanságra,<sup>12</sup> továbbá a speciális igények finanszírozásához szükséges anyagi feltételek megteremtésének gondja is állandó stressz-állapotot jelenthet.

Az alapvető pszichikus alapszükségletek<sup>13</sup> (a kötődési, az önbecsülési, a kontrollszükséglet) kielégülésének akadályoztatása pszichés kimerüléshez vezethet.

<sup>10</sup> Kis Noémi: Eltérően fejlődő gyermek a családban, *Gyermeknevelés*, IV. évf., 2016/3, 1. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

<sup>11</sup> Horváth-Szabó Katalin szerint a szenvedés magában foglal hosszabb ideig tartó testi és lelki kínokat, szorongásokat, félelmeket, kínzó hiányokat, kudarcokat. A rövid ideig tartó fájdalom általában nem tekinthető szenvedésnek, de a hosszú távúak szinte mindig lelki fájdalommal is járnak, hiszen ezekben az állapotokban átéli az ember korlátozottságát, gyengeségét, a kimenetel bizonytalanságát. Horváth-Szabó Katalin: A személyiségfejlődés érlelő kohója: a szenvedés, in Bánlaky Éva – Karczub Gyula (szerk.): *Pszichológusok és teológusok a szenvedésről*, Budapest, Faludi Ferenc Akadémia és Katolikus Pszichológusok Baráti Köre, 2002, 55. Az ember bio-pszicho-szociális egységéből kiindulva – attól függően, hogy létezése melyik aspektusában szenved el elemi szükségletének akadályoztatását – különbséget tehetünk fizikai, pszichikai-szellemi és szociális szenvedések között. Szegedi Márton: A szenvedés szociálpszichológiai természete, in Bánlaky–Karczub: *Pszichológusok és teológusok a szenvedésről*, 25–26.

<sup>12</sup> Kis: *Eltérően fejlődő gyermek*, 4.

<sup>13</sup> Németh Dávid: Félelem – szorongás – hit, *Theológiai Szemle*, LIV. évf., 2011/1, 18.; Németh Dávid: *Pasztorálatantológia*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2012, 291–310.

Az atipikus fejlődésmenet esetén gyakran fennáll a kötődés kialakulásának zavara. Egy eltérő fejlődésű gyermek megszokása, megszeretése jóval bonyolultabb folyamat, mint amikor a gyermeki tényezőkkel nincs alapvető baj; a létére való ráhangolódás munkává válik, nemcsak a szó fizikai értelmében.<sup>14</sup>

Vizsgálatok és személyes beszámolók igazolják, hogy az érintett szülők szinte mindegyikére jellemző a szégyenérzet, a büntudat, a bizonytalanság.<sup>15</sup> A szülés élményéhez kapcsolódó büntudat, a „valamit elrontottam,” „valamit elhibáztam” – elsősorban az anyára jellemző – érzés, valamint „a helyzet, hogy a gyermek nem szolgálja természetes módon a szülők büszkeségére való igényét, könnyen kikezdheti a szülők én-képét, identitását, női vagy férfi kompetencia-érzését”.<sup>16</sup> Amikor a szülők folyamatosan azt élik meg, hogy az ő gyermekük élete nem kap elismerést (pl. speciális szükségletei vannak, melyek speciális megoldásokra várnak), nagyon fontos a környezet reakciója, ami, ha csak az „eltérésre” reagál („mi a baja ennek a gyereknek?”), és nem a gyermek személyiségére („ki ő?”), a gyermek nehezen válik beépíthetővé a szülők pszichéjébe<sup>17</sup>; ezzel együtt megkérdőjelezhetik saját „jó” szülőségüket is, ami kikezdheti önbecsülésüket.

A szülőkre elemi erővel tör a kiszolgáltatottság félelme, hiszen nem látják át helyzetüket, nem világos előttük a dolgok értelme, s képtelennek érzik magukat arra, hogy kontrollt, befolyást gyakoroljanak a dolgok alakulására,<sup>18</sup> legalábbis a kezdeti időszakban. Az eltérő fejlődésmenet azért jelent automatikusan hátrányokat, mert az átlagos család nem rendelkezik spontánul azzal a tudással és azokkal a készségekkel, amelyek egy különleges bánásmódot igénylő gyermek neveléséhez szükségesek.<sup>19</sup> A diagnózis megszületését követően a család támogatására szerveződő szakemberekből (orvosokból, fejlesztő szakemberekből, gyógypedagógusokból, mozgásterapeutaiból, logopédusokból stb.) álló segítőrendszer időnként az amúgy sem egyszerű helyzetet teszi bonyolultabbá. Külön stresszforrást jelent, hogy a szülők és a szakemberek elvárásai gyakran eltérnek egymástól.<sup>20</sup>

Mindezen nehézségeket fokozza a kapcsolatok sérülése miatti szenvedés. Gyakori tapasztalat, hogy a környezet figyelmét először a másképpen funkcionálás ténye, a gyermek mássága köti le, ami olyan reakciókban tükröződhet, mint a bizonytalan

<sup>14</sup> Borbély Sjoukje: *A szülők és mi*, Budapest, Budapesti Korai Fejlesztő Központ, 2012, 53., 60.

<sup>15</sup> Radványi Katalin: *Legbelső kör: a család. Eltérő fejlődésű vagy krónikus beteg gyermek a családban*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 114.; Schweiker, Wolfhard: *Deutung und Krisenbegleitung. Eine empirische Interview- und Fragebogenstudie über Eltern von Kindern mit Down-Syndrom: Perspektiven der lebensanschaulichen und religiösen Bewältigung*, h.n., Lang Peter GmbH, 2011, 299.

<sup>16</sup> Borbély Sjoukje – Mózes Eszter: Pszichológusi munka a Korai Fejlesztő Központban, *Fejlesztő Pedagógia*, 2000/4–5, 77.

<sup>17</sup> Borbély: *A szülők és mi*, 71.

<sup>18</sup> Németh: *Félelem – szorongás – hit*, 21.

<sup>19</sup> Bánfalvy Csaba: *Gyógypedagógiai szociológia*, Budapest, ELTE BGGYFK, 2006, 34–35.

<sup>20</sup> Radványi Katalin: „Feszültségek a fogyatékos gyermek szülei és a szakemberek között” (Prekop, 1982 alapján), in Dombi Alice (szerk.): *A gyógypedagógiai képzés elmélete és gyakorlata*, Gyula, APC-Stúdió, 2006, 37–40.

viselkedés, sajnálat vagy akár elutasító magatartás. Az érintett családok szinte mind-egyikére érvényes, hogy – hosszabb-rövidebb időszakra – izolálódnak; a család élet-tere erősen beszűkül.<sup>21</sup>

Az élet egy eltérő fejlődésű gyermekkel nem egyenlő a szenvedéssel, nem csupán terhet jelent, vallják a szülők.<sup>22</sup> De arra sincs ok, hogy bagatellizáljuk vagy idealizáljuk. Annál is inkább, mivel számos esetben nem egy átmeneti helyzetről van szó, ami később megoldódik, hanem egy tartós élethelyzetre kell berendezkedni, azzal megküzdeni.<sup>23</sup> A helytállást nagymértékben meghatározza, hogyan sikerül vagy egyáltalán sikerül-e elfogadniuk gyermekük állapotát, a gyermeket magát.

Az elfogadás a gyász munkában végbemenő folyamathoz hasonlít, mely során a szülőknek a veszteség élményét kell valahogyan feldolgozniuk. Többféle modellel próbálták leírni azt a megküzdési folyamatot, amelyen az érintett szülők keresztül-mentenek. Az adaptációs folyamat fázisai – melyet az utolsó részben a szülői reakciókkal és a segítség lehetőségeivel együtt tárgyalunk – a következők: bizonytalanság – bizonyosság – lázadás – alkudozás a sorssal – szomorúság – aktív tudatos elfogadás.<sup>24</sup>

A szülők nem feltétlenül járják végig a trauma feldolgozásának összes fázisát; illetve a különböző fázisok többször is megjelenhetnek az életükben. Gyermekük és helyzetük elfogadását nemcsak a születés körüli problémák, a diagnózis közlésének módja és ideje, a gyermek fizikai mássága, viselkedéssjegyei, tanulási képessége, valamint a szűkebb és tágabb környezet beállítottsága befolyásolják,<sup>25</sup> hanem a szülők személyes tulajdonságai, még inkább belső erőforrásaik és hitük is. Szellemi szenvedésük forrása éppen az alap- és célvesztés miatti szenvedés: az élet értelmébe (hívó szülők esetén az Istenbe) vetett hit megingása; az Istenről alkotott elképzelésük tarthatatlansága lehet.<sup>26</sup> Abban, hogy az eltérő fejlődés tényét ne sorscsapásként éljék meg, döntő szerepet játszik, hogy a bennük felvetődő miért, mi okból, mi végre, vagyis a „másképp működés” értelmére vonatkozó kérdéseikre milyen választ

<sup>21</sup> Stummer Mara: Szülők és szakemberek együttműködésének egy kiemelt területe: a szülők lelki egészségvédelme, in Könczei György (szerk.): *A súlyos és halmozott fogyatékkal élő emberek helyzete Magyarországon*, Budapest, ELTE BGGYK, 2009, 81.

<sup>22</sup> Ezt a tényt erősítik a szülőkkel való személyes beszélgetéseim, illetve azok a könyvek, írások, melyekben szülők mesélnek életükről. Flatters, Jutta: *Anders, als man denkt. Leben mit einem behinderten Kind*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2009, 183.; Schweiker, Wolfhard: *Deutung und Krisenbegleitung. Eine empirische Interview- und Fragebogenstudie über Eltern von Kindern mit Down-Syndrom: Perspektiven der lebensanschaulichen und religiösen Bewältigung*. Lang Peter GmbH, 2011

<sup>23</sup> Topolánszky-Zsindely Katalin: Szülőcsoport a Korai Fejlesztő Központban. *Fejlesztő Pedagógia*, XI. évf., 2000/4–5, 71.

<sup>24</sup> Radványi: *Legbelső kör*, 72.

<sup>25</sup> Radványi Katalin: Sérült gyermek a családban, in Várkonyi Ágnes (szerk.): *Ismerj meg, ... hogy megérts!* Budapest, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, 2006, 20.

<sup>26</sup> König, Ingrid – Danielowski, Jürgen: Am Leben verzweifeln? Arbeit mit schwerstmehrfachbehinderten Menschen zwischen Hinwendung und Verzweiflung, in Adam, Gottfried – Kollmann, Roland – Pithan, Annebelle (Hg.): *Mit Leid umgehen. Dokumentationsband des Sechsten Würzburger Religionspädagogischen Symposiums*, Münster, Comenius-Institut, 1998, 135.



kapnak/találnak, egyáltalán kapnak-e/találnak-e választ. De kinek teheti fel a szülő ez irányú kérdéseit?

A gyógypedagógiai tanácsadás célja, hogy a szülőket a gyermekükkel való könnyebb kommunikációban támogassa; a szülőt szülőségében megerősítse.<sup>27</sup> Hasonló feladatok vállalására kötelezi el magát (később) a tehetséggondozó szakember is.<sup>28</sup> A pszichológus a lelki erőtartalékok mozgósításában, a pszichés megterheltséggel való megküzdésben tud segíteni. A „miért pont én?“, a „miért történik ez pont velünk?“, „miért az én gyermekem?“, „Isten hogyan teheti ezt?“ kérdések azonban a létnek egy olyan szegmentumára utalnak, „ahol a pszichológusnak tulajdonképpen nincs helye“,<sup>29</sup> egy eltérő fejlődésű gyermek létevel kapcsolatos kérdések túlmutatnak a pszichológián.<sup>30</sup>

E kérdésekkel kapcsolatban a keresztyén antropológia értelmezései megkerülhetetlenek. Vizsgálatok igazolják, hogy a megküzdési folyamatban jelentős szerepet játszanak a „miért“ kérdések, valamint az ezekre vonatkozó válaszkeresés.<sup>31</sup> A keresztyén egyháznak, benne a hittanoktatónak nemcsak lehetősége, hanem feladata is, hogy segítséget nyújtson az érintett családoknak ebben a válaszkeresésben. E kérdések tisztázása jelentős mértékben hozzájárulhat a fizikai, pszichikai, szociális, spirituális eredetű nehézségeikkel való sikeres(ebb) megküzdéshez.<sup>32</sup>

A Szentírás „válaszával“ kapcsolatos gondolatok részletes kifejtésére nem ad lehetőséget jelen tanulmány, a szakirodalmi hivatkozások megadásával ezek továbbgondolására biztatom az Olvasót. A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy a hittanoktató, mint a különleges bánásmódot igénylő gyermek pedagógusa, milyen segítő szerepet tölthet be az érintett szülők támogatásában a keresztyén hit többletével.

### Kísérés a keresztyén hit támaszával

A hittanoktatónak is tisztában kell lennie az adaptációs folyamat fázisaiban megjelenő szülői reakciókkal és az itt felkínálható segítség lehetőségeivel.<sup>33</sup>

<sup>27</sup> Borbély: *A szülők és mi*, 233., 236–237.

<sup>28</sup> Tajtiné Lesó Györgyi: *Kettős különlegességű tehetséges gyermekek szüleinek támogatási lehetősége a pedagógiai szakszolgálatban*, Portfólió, Nagykovács, Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, 2025

<sup>29</sup> Borbély: *A szülők és mi*, 250.

<sup>30</sup> Uo., 250.

<sup>31</sup> Schweiker: *Deutung und Krisenbegleitung*, 299.; Borbély: *A szülők és mi*, 249–257.

<sup>32</sup> Vizsgálatok bizonyítják, hogy a hit, a vallásgyakorlás „képes olyan alternatívát nyújtani, melytől a hívők és vallásukat gyakorlók úgy érzik, *életük egy nagyobb terv része*, nem tengnek–lengnek a világban, hanem *értékeik és hitük vezérelnek a mindennapjaikban*, s kevésbé gondolják azt, hogy *életüknek ne lenne jelentősége*.” Hadházi Éva: A vallás fontossága, a vallásgyakorlás, felekezeti hovatartozás, az élet értelmébe vetett bizalom (koherencia) és a családalapításra vonatkozó elképzelések méréses tapasztalatai egyetemi hallgatókkal, *Studia Caroliensia*, 2007/4, 51.; Kopp Mária – Skrabski Árpád: *Vallásosság és lelki egészség*, [Link](#) (Letöltés: 2014. szeptember 22.)

<sup>33</sup> Radványi: *Legbelső kör*, 72–73.

A bizonytalanság, a sejtés, a „gyermekem nem úgy működik, ahogyan kellene” gyanúja pszichésen rendkívüli módon megterheli a szülőket. A sejtés beigazolódása, a diagnózis közlése, az igazsággal való szembesülés – a közlés módjától függetlenül – sokkot eredményez. A *bizonyosság* fázisában domináns érzések a szégyen, a bűntudat, az értéktelenség érzése.<sup>34</sup> Az ezek ellenkezőjéről való meggyőződés, a bagatellizálás, az „értékes vagy” mondatok ismételtetése ebben az állapotban nem segítenek a szülőnek. De kerülendő ilyenkor bármilyen utalás is arra nézve, hogy a kialakult állapotért a szülő lenne felelős (például a szülő várandósság alatti életmódjának vagy gondozási, nevelési stílusának megkérdőjelezése). Sokkal inkább kívánatos a mindenkori szakembertől az aktív figyelem, az együttérző hallgatás és meghallgatás.<sup>35</sup>

A Szentírást olvasó hittanoktató számára ismeretes mind az Ószövetség, mind az Újszövetség lapjairól a betegség mögött vélt isteni büntetés felfogása, miszerint a fogyatékosság, betegség nem más, mint az illető személyes vagy elődei bűnének következménye (Jn 9,3; Mt 25; Jn 5,24; Róm 1,26–32; 2Kor 5,1); az Isten büntetésének, haragjának, az isteni átoknak; az Istennel való közösség elvesztésének a jele (2Móz 15,26; 3Móz 26,13; 5Móz 28,28; 2Kir 5,27; 1Kir 17,18).<sup>36</sup> E felfogás mögött felfedezhető az Újszövetség démonológikus betegségértelmezése<sup>37</sup>, miszerint a megszállottságot démon okozza (Mk 5,5). A betegség tehát kárhozatos állapot, a gonosz jelenlétének a megnyilvánulása.

Ez a nézet a mai ember gondolkodásában, a „mivel érdemltem ezt?”, „miért büntet az Isten?” kérdésekben is tetten érhető. Nem igényel részletesebb magyarázatot, hogy ez a szemlélet milyen károsan hathat az érintett szülőkre, hiszen felerősít(het) i a bennük amúgy is meglévő bűntudatot, önvádat, ami „önkéntelen mondatokban”, „kognitív torzításokban” és „negatív beállítódásokban” tükröződhet vissza.<sup>38</sup> Radványi Katalin szerint ide sorolhatók: az irracionális következtetések (pl. gyermekük állapotát – különösen genetikai eredetű eltérés esetén – saját morális vétség büntetéseként fogják fel); az általánosított jövőfantáziák („mostantól fel kell áldoznom magam a gyermekemért”); a szülő önmagával szemben felállított túlzott követelményei (a gyermek fejlődése egyedül attól függ, hogy megfelelően fejlesztem-e; szuperszülővé kell válnom”).<sup>39</sup>

<sup>34</sup> Uo., 73.

<sup>35</sup> Uo., 72.

<sup>36</sup> Oeming, Manfred: „Auge wurde ich dem Blinden, und Fuss dem Lahmen war ich!” (Hi 29,15). Zum theologischen Umgang mit Behinderung im Alten Testament, in Eurich, Johannes – Lob-Hüdepohl, Andreas (Hg.): *Inklusive Kirche. Behinderung – Theologie – Kirche. Beiträge zu diakonisch-caritativen Disability Studies*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2011, 81–82.

<sup>37</sup> Uo., 82.

<sup>38</sup> Radványi: *A legbelső kör*, 114.

<sup>39</sup> Uo.



A Szentírás tanúsága szerint azonban nyilvánvaló, hogy már az Ószövetség világában sem ez volt az egyedüli nézet,<sup>40</sup> Jézus pedig egyenesen visszaautasította ezt az értelmezést: „nem ő vétkezett, nem is a szülei, hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalókká legyenek rajta Isten cselekedetei” (Jn 9,3) – válaszolta tanítványainak a vakon született gyermekkel kapcsolatban.<sup>41</sup>

Bár az érintett szülők ebben a fázisban nem biztos, hogy megelégszenek a jézusi válasszal, a hittanoktatónak magatartásával, együttérző hallgatásával, aktív figyelmével mégis azt kell közvetítenie, hogy Jézus az egész embert – testi és lelki fogyatékoságaival együtt – fogadja el. Gyógyításai során jelképesen és mégis valóságosan fordul a beteg, a fogyatékos, a társadalom peremére szorult emberek felé, rajtuk demonstrálva Isten országának gyógyító, fel- és megszabadító örömhírét, tükröt tartva ezzel a korabeli (és mai) társadalom elé: a vakok néha világosabban látnak, mint a látszólag látók; a szegények, kitaszítottak és a betegek olykor jobban megértik Jézus szavát, mint a gazdagok, a megbecsültek, az egészségesek.<sup>42</sup> A jézusi odafordulás jelzi, hogy a fogyatékos és összetört élet az Isten egészen biztos jelenlétének a helye, és nem a gonosz felségterülete.<sup>43</sup> Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a fogyatékoság, az eltérő fejlődés „nem az ördögtől való.”<sup>44</sup>

A *lázadás* fázisában jellemző élmények és reakciók a harag, az agresszió, tiltakozás; ok és bűnbakkeresés, illetve az izoláció.<sup>45</sup> A kezdeti sokkot követően a szülő haragot érez, igazságtalannak tartja a történeteket. Haragszik a gyermekre, a házastársára, a szakemberekre és önmagára is. A pszichológiai tanácsadói beszélgetés elsődleges célja ilyenkor a szülők bátorítása; lehetőség adása arra, hogy tudjanak a

<sup>40</sup> vö. Oeming: *Auge wurde ich dem Blinden*, 91–95. A szerző példák sorát említi, melyben a betegség, a fogyatékoság nem az illető bűnének a következménye, hanem a fogyatékoságot egyszerűen egy tragikus baleset okozza. Ennek egyik példája Mefibóset, Saul unokája, aki mindkét lábára bēna; önmagát is „döglött kutyának” nevezi, mégis Dávid különös gondoskodása alatt áll (2Sám 9,3–15). Még hangsúlyosabb a fogyatékoság szétválasztása a büntől és büntetéstől Jób történetében, akit büntelensége ellenére ért szenvedés (Jób könyve). Ezen kívül az Ószövetségben arra is találunk példát, hogy Isten központi feladattal bízta meg a fogyatékos embert népe körében: például a beszéd fogyatékos Mózeszt hívja el Izrael megmentésére (2Móz 4,10).

<sup>41</sup> A témában való elmélyüléshez ajánlom: Oeming, Manfred: *Behinderung als Strafe? Zum biblisch fundierten seelsorglichen Umgang mit dem Tun-Ergehen-Zusammenhang*, Eurich, Johannes – Lob-Hüdepohl, Andreas (Hg.): *Inklusive Kirche. Behinderung – Profile inklusiver Theologie, Diakonie und Kirche*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2014, 98–126.; Szászi Andrea: *Bibliai szempontok a fogyatékoság értelmezéséhez és a morális modell kritikai reflexiója*, *Magyar Református Nevelés*, XVI. évf., 2019/4, 6–21. [Link](#) (Letöltés: 2025. július 31.)

<sup>42</sup> Tiwald, Markus: *Von gesunden Kranken und kranken Gesunden... Rochierenden Rollen im Markusevangelium*, in Grünstäudl, Wolfgang – Schiefer Ferrari, Markus (Hg.): *Gestörte Lektüre. Disability als hermeneutische biblischer Exegese*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2012, 97.

<sup>43</sup> Thomas, Günter: *Behinderung als Teil der guten Schöpfung Gottes?* in Eurich–Lob-Hüdepohl: *Inklusive Kirche. Behinderung – Profile inklusiver Theologie*, 85.

<sup>44</sup> Borbély: *A szülők és mi*, 250.

<sup>45</sup> Radványi: *A legbelső kör*, 72.

megterhelő érzésekről beszélgetni és hozzáférést találni a személyes küzdőerőkhöz.<sup>46</sup> Jó, ha lehetőséget kapnak ilyenkor a harag levezetésére, segítséget a valódi kíváltók felismerésére és minél pontosabb válaszokat az őket nyugtalanító kérdésekre.<sup>47</sup>

A szülők reakcióit a hittanoktatónak is a gyászfolyamat részeként kell értelmezni. A szülő maga sem tudja, hogy a családtagjaival, a szakemberekkel, pedagógusokkal kapcsolatos dühe, dezorientáltsága éppen abból adódik, hogy nincs lehetősége a veszteségből adódó valódi gyászra.<sup>48</sup> Márpedig a szülő gyászol, függetlenül a zavar súlyosságától. Az eltérő fejlődésű gyermekek szülei ugyanis tudják, hogy egy „egyszerű”, de még egy komolyabb betegségből is ki lehet gyógyulni, de pl. az autizmus spektrumzavarból nem. Ez az állapot irreverzibilis, nem gyógyítható. Ez a realitás.

A hittanoktatónak fontos szerepe lehet abban, hogy ráirányítsa a figyelmet a bibliai tradíció egyik fontos elemére, ti. az irgalom realitásában való reménységre, amely – nem magyaráz meg ugyan semmit; nem ad választ a „miért” kérdésekre, de – nem elégszik meg az adott valóság szükségszerű elfogadásával, a rezignált beletörődéssel.<sup>49</sup> A kánaáni asszony tiltakozott a realitás ellen (Mt 15,21–28). Az evangéliumok gyógyítási történeteiben, az ótestamentumi panaszszóltárokból, Jób könyvében a beteg, szenvedő emberek nem hallgatták el csalódottságukat, elkeseredettségüket, félelmüket, indulatukat, dühüket. Panaszukat Istennek mondják el, Isten előtt kiáltják ki. A bibliai történetek megtanítanak arra, hogy szabad tiltakozni, panaszkodni, kérni, segítségért könyörögni, kiabálni. Szabad akár vádaskodni is, ha Istent tartja valaki szenvedése okának. A panasztétel szembefordulás ugyan Vele, de nem elfordulás Tőle.<sup>50</sup> A szenvedésnek egyik értelme éppen az, hogy titokzatossága, megfellehetetlensége miatt kapcsolatba hoz Istennel. A panasz az aktív elfogadáshoz, a teher vállalásához, a kitartáshoz segítő első lépés.<sup>51</sup> Jó tudni, hogy a szenvedő ember „belekeverheti Istent saját bajába, mert valóban köze van hozzá, ha nem is úgy, mint a baj okozója, de úgy mindenképpen, mint aki közösséget akar vállalni velünk a bajban.”<sup>52</sup>

Az *alkudozás* fázisát a csodavárás, a gyógyító eljárások keresése tölti ki. Jellemző szülői reakciók ebben az időszakban a tények intellektuális elfogadásának halogatása; illetve konok eltökéltség a pozitív változást illetően.<sup>53</sup> A szülő mindent megmozgat gyermeke gyógyulása érdekében: egyik orvostól, természetgyógyásztól, terapeutától a másikig viszi; és/vagy imádsággal, fogadalmakkal kívánja elérni a remélt eredményt. Nem a „gyógyító eljárásokról”, a csodavárásról való „kijózanító” lebeszélés

<sup>46</sup> Uo., 113.

<sup>47</sup> Kis: *Eltérően fejlődő gyermek*, 6.

<sup>48</sup> Radványi: *A legbelső kör: a család*, 113.

<sup>49</sup> Schneider-Flume, Gunda: Überlegungen zu Vorsehung und Behinderung, in Lutz, Gottfried – Zippert, Veronika (Hg.): *Grenzen in einem weiten Raum. Theologie und Behinderung*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 93.

<sup>50</sup> Németh: *Pasztorálanropológia*, 478.

<sup>51</sup> Uo.

<sup>52</sup> Uo., 477.

<sup>53</sup> Radványi: *A legbelső kör*, 72.

a cél ebben az állapotban, hanem az empátikus megértés. Segíteni kell a szülőket érzéseik elfogadásában reményeik akceptálásával, ugyanakkor tapintatos, őszinte kommunikációval.<sup>54</sup>

A Szentírás gyógyítási történeteivel biztatni az eltérő fejlődésű gyermek szüleit hamis illúziókeltés lenne, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül sem azokat, hiszen a bibliai hagyomány részét képezik. A mai ember számára is van mondanivalójuk. Határozottan üzenik, hogy a betegség, a fogyatékoság nem Isten büntetése. Arra is ráirányítják a figyelmet, hogy a Biblia Istene nem egy kiszámíthatatlan önkényúr, aki kénye-kedve szerint próbálja az embert (Jób 5,18; 5Móz 7,15), hanem olyan Isten, aki úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte (Jn 3,15). Nem a távoli messzeségből „intézkedő úr”, hanem az emberhez nagyon is közel lévő Atya.<sup>55</sup> A szeretet Istene nem akarja a szenvedést; meg tud menteni attól azáltal, hogy gyógyulást ad. Ha azonban nem történik gyógyulás, jelenlétével erőt ad a helyzet hordozásához.<sup>56</sup> Ebben a feszültségben – ti. Isten nem akarja és mégis van szenvedés – az is nyilvánvalóvá válik, hogy a teremtető Isten minden cselekedetében titokzatos marad, minden cselekedete misztérium.<sup>57</sup> Ahogyan egy érintett szülő fogalmaz: „Isten perspektívája nem feltétlenül fedi a mi jogosságról és jogtalanságról, sikerről és sikertelenségről, értelemről és értelmetlenségről, normálisról és nem-normálisról alkotott elképzeléseinket.”<sup>58</sup> E választ azonban – azzal a ténnyel együtt, hogy ahogyan régen, úgy ma is vannak, akik „csodálatos módon” meggyógyulnak, és vannak, akik nem – csak azok a szülők képesek elfogadni, akik személyesen megtapasztalták Isten szeretetét, jóságát. A hittanoktató feladata rámutatni, hogy a Szentírás történetei segítenek abban, hogy korlátainkat reálisan értékeljük, elfogadjuk és megtanuljunk velük együtt élni (Jn 5,2–16; Mt 9,20–22). Megtanítanak arra ezek a történetek, hogy az egészség nem feltétlenül a betegség vagy fogyatékoság nélküliséget jelenti (lásd Izsák, Jákób, Mózes, Pál apostol 1Móz 27; 1Móz 32; 2Móz 4; 2Kor 12,7 kk.), hanem a nehézségekkel való megküzdés képességét. Ahogyan Kathrin Asper fogalmaz: a gyógyulás nem a nehéz, traumatikus tapasztalatok elleni védettséget, hanem a belső egyensúlyt és erőt jelenti, mely képessé tesz arra, hogy „felkeljünk, fogjuk az ágyunkat és járjunk” (Jn 5,2–16).<sup>59</sup> A segítségre szoruló, a remény- és hitnélküliségben lévő ember (szülő) gyakran nem képes erre egyedül; szüksége van arra, hogy „legyen embere”, aki helyette is hisz, remél és helyette is belefogózik abba a bizonyosságba, hogy a megpróbáló élethelyzetekben is Isten szeretete őriz.

<sup>54</sup> Uo., 73.

<sup>55</sup> vö. Schneider-Flume: *Überlegungen zu Vorsehung und Behinderung*, 91–95.

<sup>56</sup> Bayer, Otto: Leiden, Betz, H. D. u. a. (Hg.): *Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft* Bd5., Tübingen, Mohr Siebeck Verlag, 2002, 244.

<sup>57</sup> Oeming: *Behinderung als Strafe?* 116.

<sup>58</sup> Flatters, Jutta: *Anders, als man denkt*, 179.

<sup>59</sup> Asper, Kathrin: Wo ist Bethesda? Gedanken einer Psychoterapeutin zum Thema körperliche Behinderung und Spiritualität, in Lutz-Zippert: *Grenzen in einem weiten Raum*, 163.

A felismerést, miszerint az eltérő fejlődésmenet egy „életre szól”, követi a *szomorúság*, a kétségbeesés fázisa, melyet a veszteség élménye, a levertség, a tehetetlenség és a depresszió ural.<sup>60</sup> Nehezíti a szülői állapotot, hogy ezen a szinten a gyermek szeretetének és gyűlöletének érzése váltakozik, kiegészülve a gyűlölet miatt érzett büntudattal és a mély bánattal.<sup>61</sup> Ekkor segítséget jelenthet a szülő számára, ha figyelmét a gyermek pozitívumai felé irányítják. Fontos, hogy a szakember, a pedagógus sikerélményt biztosítson a gyermekkel való tevékenységekben. Mindazonáltal a legfontosabb teendő a professzionális tanácsadás biztosítása a szülő számára, amennyiben azt kész elfogadni.<sup>62</sup>

Ahogy az előző fázisban hamis illúziókeltés lenne a Jézus gyógyításaira való utalás, úgy pusztán az „Isten akar önnel találkozni”, „Isten akarja önt valamire megtanítani” mondatok sem jelentenek vigasztalást ebben az állapotban – a hívő ember számára sem. Jóbnak sem segítettek a barátok válaszai (Jób könyve). A hittanoktató részéről túlzott elvárás lenne a szülővel szemben az Isten akaratának az „azonnali” elfogadása, az abban való teljes megnyugvás. A lét nehézségének, olykor elviselhetetlenségének súlya alatt összeroppanhat az ember. Ahhoz, hogy képes legyen helytállni, szükség van az Isten általi elfogadottság mély átélésére. Ezt nevezi Asper a gyógyulás kegyelmének, ami ajándék és csoda.<sup>63</sup> Isten igent mondása az emberre („neveden szólítottalak, enyém vagy” (Ézs 43,1)) ad erőt igent mondani az érintetteknek arra, amin nem tudnak változtatni, akik így megtapasztalhatják, hogy a nehézségek elfogadása gyógyulást jelenthet. Az elfogadottság megtapasztalásában hittanoktatóként eszközök vagyunk és lehetünk Isten kezében. Kezünk, szívünk és fantáziánk által akarja Isten a nehézségben lévő vigasztalni, erősíteni.

A vigasztalás, a bátorítás egyik fontos eszköze, hogy a pozitívumokra fókuszálunk a gyermekkel kapcsolatban. A hittanóra éppen az a hely, ahol nem nyom a teljesítménykényszer, van idő és lehetőség felfedezni, kiaknázni a gyermek pozitívumait, erősségeit, azokat a képességeket, amelyeket eddig eltakart a deficit. De fontos megjegyezni, hogy személyisége egészséges fejlődéséhez, reális énképe kialakulásához hiteles, őszinte visszajelzésre van szüksége neki és szüleinek is. Egyaránt hamis tükröt tart elé az atipikus fejlődés miatti alul- vagy túlértékelés. Kerülendő az a törekvés, mely az eltérő fejlődésű gyermeket – a szülők bátorítása, vigasztalása okán – a valóságtól távol álló, megszépített tulajdonságokkal, szerepekkel igyekszik felruházni. Érdemes itt is Jézus odafordulásának „hogyanjára” figyelni: határozottan elutasítja azt a vélekedést, miszerint a betegségek, a fogyatékoságok az Isten nélküli kárhozatos állapotot tükröznék, de nem is szépíti meg azokat. Úgy tekint rájuk, mint a minden emberi életet meghatározó korlátozottság, sebezhetőség, segítségre szorulás velejáróira, a különös odafordulás alkalmaira.<sup>64</sup>

<sup>60</sup> Radványi: *A legbelső kör*, 72–73.

<sup>61</sup> Kis: *Eltérően fejlődő gyermek*, 6.

<sup>62</sup> Radványi: *A legbelső kör*, 73., 114.

<sup>63</sup> Asper: *Wo ist Bethesda?* 159.

<sup>64</sup> Thomas: *Behinderung als Teil der guten Schöpfung Gottes?* 82–85.

Az *aktív tudatos elfogadás* fázisa akkor következik el, amikor a szülők kiegyeztek a helyzettel; egy érett, elfogadó érzelmi viszonyt alakítanak ki gyermekükkel; jól látják speciális szükségleteit és mindent megtesznek ezek kielégítésére. A szülő megérti, hogy valamit mégis tenni kell. Ekkor az életstílus ráhangolódik a helyzetre, s a szülő hajlandó, képes a gyakorlati dolgok megtételére. Ide eljutni azonban nagyon nehéz, a visszaesés szinte természetes és sokaknak csak segítséggel sikerül túljutni a szinteken. Mindehhez nagyban hozzájárul a szűkebb és tágabb környezet elfogadása.<sup>65</sup> Külön tanulmány témája lenne a keresztyén gyülekezet el- és befogadó gyógyító szerepe, melyre itt Pál apostol csodálatos hasonlatával utalhatunk csak. A koinónia Krisztus teste (1Kor 12). Ahogyan a test működéséhez minden tagra szükség van, úgy Krisztus testében is minden egyes tag a maga sajátos adottságaival, karizmájával hozzájárul a gyülekezet épüléséhez (1Kor 12,12kk., Róm 12,3–8).

Vannak szülők, akik miközben gyermekük eltérő fejlődését, „különlegességét” próbaként él meg, mely mindennapi feladat elé állítja őket, egyúttal látják benne az ajándékértéket is. Vannak, akik a képességzavart vagy fogyatékosságot adottságnak vélik, mely nélkül el sem tudnák már képzelni gyermeküket, s így az atipikus fejlődésmentet az emberi lét egy formájának fogadják el. Hogy melyik választ tekintik a saját életükre igaznak és meghatározónak, elsősorban attól függ, hogy az adaptációs folyamatban hol tartanak. Jóllehet a környezet hozzáállása fontos, ezen az úton a szülőknek mégis maguknak kell végig menniük, az elfogadással maguknak kell megküzdeniük. Az adaptációs folyamat bizonyos fázisaiban nem siethetünk elméleti teológiai magyarázatokkal a segítségükre; de a „szavak nélküli lélekápolás”<sup>66</sup> eszközeivel (imádság, szolidaritás, gesztusok, gyakorlati segítségnyújtás) igen, és annak belátásával, hogy a feltörő kérdésekre a választ nekik kell megtalálniuk. Válasz és értelem, új életcél és életterv csak maguktól a szülőktől származhat.

Nem mindegy azonban, hogy az egyház, benne a hívő ember, hogyan vélekedik. Magunkban is szükséges tisztázni, mit gondolunk az atipikus fejlődésről, mit választunk a bennünk is felmerülő kérdésekre. Az érintett gyermekekkel és a szüleikkel való találkozás folyamatos konfrontáció az élet nagy kérdéseivel – állítja Borbély Sjoukje, akinek a véleményét osztva vallom, hogy egy eltérő fejlődésű gyermekről nem lehet semlegesen gondolkodni.<sup>67</sup> Nemcsak a gyermekkel foglalkozó szakemberek gondolatai és érzései fontosak e témakörrel kapcsolatban; a hittanoktatók (lelkészek, gyülekezeti munkatársak) véleménye sem tehető zárójelbe. Sőt.

A megfelelő segítségnyújtáshoz elsősorban Jézus pasztorációját érdemes követni. Nyitottságával, befogadásával teljesen szemben állt korának előítéleteivel, korlátozásaival, félelmeivel: megérinti az érinthetlent (Mt 8,1–4), elfogadja a megvetett meghívását (Mt 9,9–13), az elkeseredettel együtt megy az úton (Lk 24,13–35), miközben kérdez, hallgat, beszélget. A kísérés szó ebben az értelemben értendő tehát: vele

<sup>65</sup> Kis: *Eltérően fejlődő gyermek*, 6.

<sup>66</sup> König–Danielowski: *Am Leben verzweifeln?* 138.

<sup>67</sup> Borbély: *A szülők és mi*, 255.

menni, együtt haladni, miközben hallgatunk, meghallgatunk, kérdezőnk, válaszolunk, beszélgetünk. A szülők nem kész válaszokat, nem tanácsokat várnak elsősorban, hanem megértést, bizalmat; esélyt arra, hogy beszélgessenek; olyan légkört, melyben kérdezhetnek, kérhetnek; melyben őket is kérdezik, tőlük, róluk is érdeklődnek.<sup>68</sup>

## Irodalomjegyzék

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, [Link](#)

Asper, Kathrin: Wo ist Bethesda? Gedanken einer Psychoterapeutin zum Thema körperliche Behinderung und Spiritualität, in Lutz, Gottfried – Zippert, Veronika (Hg.): *Grenzen in einem weiten Raum. Theologie und Behinderung*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 142–167.

Bánfalvy Csaba: *Gyógypedagógiai szociológia*, Budapest, ELTE BGGYFK, 2006.

Borbély Sjoukje: *A szülők és mi*, Budapest, Budapesti Korai Fejlesztő Központ, 2012.

Borbély Sjoukje – Mózes Eszter: Pszichológusi munka a Korai Fejlesztő Központban, *Fejlesztő Pedagógia*, 2000/4-5, 73–80.

Flatters, Jutta: *Anders, als man denkt. Leben mit einem behinderten Kind*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2009.

Gyarmathy Éva: Sajátos nevelési igényű, valamint a beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdő tehetségek legfőbb érintett csoportjai, in H. Nagy Anna (szerk.): *Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz*, Génusz Könyvek 29., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2013, 39–43. [Link](#)

Hadházi Éva: A vallás fontossága, a vallásgyakorlás, felekezeti hovatartozás, az élet értelmébe vetett bizalom (koherencia) és a családalapításra vonatkozó elképzelések mérési tapasztalatai egyetemi hallgatókkal, *Studia Caroliensia*, 2007/4, 23–64.

Kopp Mária – Skrabski Árpád: *Vallásosság és lelki egészség*, [Link](#)

Harmatiné Olajos Tímea: Kétszeresen kivételes tanulók, in Harmatiné Olajos Tímea – Pataky Nóra – K. Nagy Emese (szerk.): *A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása*, Génusz Könyvek 30., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014, 11–66. [Link](#)

Horváth-Szabó Katalin: A személyiségfejlődés érlelő kohója: a szenvedés, in Bánlaky Éva – Karczub Gyula (szerk.): *Pszichológusok és teológusok a szenvedésről*, Budapest, Faludi Ferenc Akadémia és Katolikus Pszichológusok Baráti Köre, 2002, 53–68.

Kis Noémi: Eltérően fejlődő gyermek a családban, *Gyermekevelés*, IV. évf., 2016/3, 1–15. [Link](#)

Kopasz Gáborné – Erdei Róbert: *Kettős különlegességű tehetségek ellátása a köznevelési intézményekben, a pedagógiai szakszolgálatok szerepe*, 2024. [Link](#)

König, Ingrid – Danielowski, Jürgen: Am Leben verzweifeln? Arbeit mit schwerstmehrfachbehinderten Menschen zwischen Hinwendung und Verzweiflung, in Adam, Gottfried – Kollmann, Roland – Pithan, Annebelle (Hg.): *Mit Leid umgehen. Dokumentationsband des Sechsten Würzburger Religionspädagogischen Symposiums*, Münster, Comenius-Institut, 1998, 129–141.

Németh Dávid: Félelem – szorongás – hit, *Theologiai Szemle*, LIV. évf., 2011/1, 18–33.

Németh Dávid: *Pasztorálintropológia*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2012.

<sup>68</sup> „Azt vártam volna, hogy egyszer eljön hozzánk a lelkész és egyszerűen csak beszélget velünk. De ez nem történt meg.” „Kevés ember van, aki megszólít és megkérdezi: igaz ez? A legtöbben megjágnak [...] Nagyon nyomasztó volt számomra, hogy sokan tudták, és mégsem lehetett róla beszélni.” Wolfhard Schweiker szülői interjúkból idéz Schweiker: *Verstehende Krisenbegleitung*, 523–524.



- Oeming, Manfred: „Auge wurde ich dem Blinden, und Fuss dem Lahmen war ich!” (Hi 29,15). Zum theologischen Umgang mit Behinderung im Alten Testament, in Eurich, Johannes – Lob-Hüdepohl, Andreas (Hg.): *Inklusive Kirche. Behinderung – Theologie – Kirche. Beiträge zu diakonisch-caritativen Disability Studies*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2011, 80–100.
- Oeming, Manfred: Behinderung als Strafe? Zum biblisch fundierten seelsorglichen Umgang mit dem Tun-Ergehen-Zusammenhang, Eurich, Johannes – Lob-Hüdepohl, Andreas (Hg.): *Inklusive Kirche, Behinderung – Profile inklusiver Theologie, Diakonie und Kirche*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2014, 98–126.
- Radványi Katalin: *Legbelső kör: a család. Eltérő fejlődésű vagy krónikus beteg gyermek a családban*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
- Radványi Katalin: „Feszültségek a fogyatékos gyermek szülei és a szakemberek között” (Prekop, 1982 alapján), in Dombi Alice (szerk.): *A gyógypedagógiai képzés elmélete és gyakorlata*, Gyula, APC-Stúdió, 2006, 37–40.
- Radványi Katalin: Sérült gyermek a családban, in Várkonyi Ágnes (szerk.): *Ismerj meg, ... hogy megérts!* Budapest, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, 2006, 15–25.
- Stummer Mara: Szülők és szakemberek együttműködésének egy kiemelt területe: a szülők lelki egészségvédelme, in Könczei György (szerk.): *A súlyos és halmozott fogyatékossgal élő emberek helyzete Magyarországon*, Budapest, ELTE BGGYK, 2009, 76–90.
- Schneider-Flume, Gunda: Überlegungen zu Vorsehung und Behinderung, in Lutz, Gottfried – Zippert, Veronika (Hg.): *Grenzen in einem weiten Raum. Theologie und Behinderung*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 89–98.
- Schweiker, Wolfhard: *Deutung und Krisenbegleitung. Eine empirische Interview- und Fragebogenstudie über Eltern von Kindern mit Down-Syndrom: Perspektiven der lebensanschaulichen und religiösen Bewältigung*, Lang Peter GmbH, 2011.
- Schweiker, Wolfhard: Verstehende Krisenbegleitung im Kontext einer integrativen Seelsorge, in Pithan, Annebelle – Adam, Gottfried – Kollmann, Roland (Hg.): *Handbuch integrative Religionspädagogik; Reflexionen und Impulse für Gesellschaft, Schule und Gemeinde*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2002, 518–526.
- Szalay Miklós: Családok segítése–kísérése a nevelési folyamatban, in H. Nagy Anna (szerk.): *Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz*, Gényusz Könyvek 29., Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2013, 65–69. [Link](#)
- Szászi Andrea: Bibliai szempontok a fogyatékossg értelmezéséhez és a morális modell kritikai reflexiója, *Magyar Református Nevelés*, XVI. évf., 2019/4, 6–21. [Link](#)
- Szegedi Márton: A szenvedés szociálpszichológiai természete, in Bánlaky Éva – Karczub Gyula (szerk.): *Pszichológusok és teológusok a szenvedésről*, Budapest, Faludi Ferenc Akadémia és Katolikus Pszichológusok Baráti Köre, 2002, 25–38.
- Tajtíné Lesó Györgyi: *Kettős különlegességgű tehetséges gyermekek szüleinek támogatási lehetősége a pedagógiai szakszolgálatban*, Portfólió, Nagykovács, Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, 2025.
- Thomas, Günter: Behinderung als Teil der guten Schöpfung Gottes? in Eurich–Lob-Hüdepohl (Hg.): *Inklusive Kirche. Behinderung – Profile inklusiver Theologie, Diakonie und Kirche*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2014, 67–97.
- Tiwald, Markus: Von gesunden Kranken und kranken Gesunden... Rochierenden Rollen im Markusevangelium, in Grünstäudl, Wolfgang – Schiefer Ferrari, Markus (Hg.): *Gestörte Lektüre. Disability als hermeneutische biblischer Exegese*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 2012, 81–97.
- Topolánszky-Zsindely Katalin: Szülőcsoport a Korai Fejlesztő Központban, *Fejlesztő Pedagógia*, XI. évf., 2000/4-5, 71–72.

**A tanulmány szerzője:**

Berki Viktória egyetemi tanársegéd

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar

Hittanoktató- és Kántorképző Intézet

[berki.viktoria@kre.hu](mailto:berki.viktoria@kre.hu)